

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.5.15>

МІНОВСЬКИЙ В.В.

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ**CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS OF THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE AS A SUBJECT OF PREVENTION OF CORRUPTION AND CORRUPTION-RELATED OFFENSES**

У статті досліджено понятійно-категоріальний апарат діяльності Національної поліції України як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням.

У результаті дослідження отримано наступні висновки: 1. Національна поліція України має подвійний правовий статус суб'єкта запобігання корупції: 1) загальний – як орган, який здійснює антикорупційну діяльність реалізуючи свій статус як правоохоронного органу; 2) спеціальний – як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції. 2. Повноваження Національної поліції України співвідносяться у такий спосіб: повноваження щодо здійснення правоохоронної діяльності є загальним родовим поняттям; повноваження здійснювати антикорупційну діяльність є особливим; повноваження спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції є одиничним. 3. Аналіз базових законів, які регламентують діяльність Національної поліції України показав, що відсутнім є окремий перелік повноважень у сфері протидії корупції, а загальні та спеціальні повноваження у цій сфері не розмежовані. 4. Порівняльно-правовий аналіз сутнісно-змістовних ознак повноважень Національної поліції України у сфері протидії корупції, які визначені у Законі України «Про запобігання корупції» дозволив за критерієм дії на коло суб'єктів розмежувати такі повноваження на: 1) загальні (поширюються на невизначене коло суб'єктів); 2) спеціальні (поширюються виключно на Національну поліцію України або тільки на спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції). 5. Запропоновано виокремлювати спеціальні повноваження Національної поліції України у сфері запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням, виходячи із норм Закону. 6. З'ясовано, що у системі Національної поліції України повноваження спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції покладено на: 1) Департамент внутрішньої безпеки; 2) Департамент стратегічних розслідувань; 3) Департамент боротьби з наркозлочинністю; 4) Департамент карного розшуку; 5) Головне слідче управління; 6) Управління дідання. 6. Запропоновано поняття «Національна поліція України як суб'єкт запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням – це система органів та підрозділів, а також посадових осіб, що відповідно до законодавства й у межах своїх повноважень здійснюють внутрішньо-системні та позасистемні адміністративні, організаційні, оперативно-розшукові та інші заходи, направлені на профілактику корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень (виявлення й усунення причин та умов), їх попередження (встановлення осіб, які виношують намір їх вчинити, і застосування до них запобіжних заходів з метою недопущення реалізації замислів), а також припинення (виявлення осіб, які готуються до їх вчинення, ужиття до них заходів з метою недопущення переростання підготовки в замах і закінчене кримінальне правопорушення)».

Ключові слова: дозволи, заборони, компетенція, обов'язки, повноваження, права, статус.

The article examines the conceptual and categorical apparatus of the activities of the National Police of Ukraine as a subject of prevention of corruption and corruption-related offenses.

The study results in the following conclusions: 1. The National Police of Ukraine has a dual legal status as a subject of prevention of corruption: 1) general – as a body that carries out anti-corruption activities while implementing its status as a law enforcement agency; 2) special as a specially authorized entity in the field of combating corruption. 2. The powers of the National Police of Ukraine are correlated as follows: the powers to carry out law enforcement activities are a general generic concept; the powers to carry out anti-corruption activities are special; the powers of a specially authorized entity in the field of combating corruption are individual. 3. Analysis of the basic laws regulating the activities of the National Police of Ukraine showed that there is no separate list of powers in the field of combating corruption, and general and special powers in this field are not distinguished. 4. Comparative legal analysis of the essential and substantive features of the powers of the National Police of Ukraine in the field of combating corruption, which are defined in the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", allowed, based on the criterion of action on the range of subjects, to distinguish such powers into: 1) general (apply to an unspecified range of subjects); 2) special (apply exclusively to the National Police of Ukraine or only to specially authorized subjects in the field of combating corruption). 5. It is proposed to distinguish special powers of the National Police of Ukraine in the field of preventing corruption and corruption-related offenses, based on the norms of the Law. 6. It was found that in the system of the National Police of Ukraine, the powers of specially authorized entities in the field of combating corruption are vested in: 1) Department of Internal Security; 2) Department of Strategic Investigations; 3) Department for Combating Drug Crime; 4) Department of Criminal Investigation; 5) Main Investigation Department; 6) Inquiry Department. 6. The concept "The National Police of Ukraine as a subject of prevention of corruption and corruption-related offenses is proposed: it is a system of bodies and units, as well as officials, which, in accordance with the legislation and within the limits of their powers, carry out intra-system and extra-system administrative, organizational, operational-search and other measures aimed at preventing corruption and corruption-related offenses (identifying and eliminating the causes and conditions), their prevention (identifying persons who intend to commit them, and applying preventive measures to them in order to prevent the implementation of their plans), as well as their termination (identifying persons who are preparing to commit them, taking measures to them in order to prevent the development of preparation into an attempt and a completed criminal offense)".

Key words: *permissions, prohibitions, competence, duties, powers, rights, status.*

Постановка проблеми. Після Революції Гідності, протягом 2014–2019 років, Україна здійснювала системні правові та організаційні заходи, спрямовані на створення повноцінної і дієвої антикорупційної інфраструктури. Одним з позитивних факторів цього процесу було те, що, урахувавши міжнародний досвід, наша держава пішла шляхом не реформування наявних, а створення абсолютно нової системи спеціалізованих антикорупційних інституцій [1, с. 33].

Суб'єкти, уповноважені державою запобігати і протидіяти корупційним проявам, повноваження яких вона регулює в межах загальних напрямів, можна поділити три групи: 1) суб'єкти, що мають загальні повноваження; 2) суб'єкти, що мають спеціальні повноваження; 3) суб'єкти, що мають повноваження учасника антикорупційних заходів. 1 група суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, включає суб'єкти із загальними повноваженнями, не створені спеціально для безпосередньої боротьби з корупцією, проте уповноважені протидіяти корупції [2].

Отже у рамках загальної системи державної влади в Україні фактично створено та функціонує дві автономні підсистеми органів протидії корупції, одну з яких становлять спеціалізовані антикорупційні органи, другу – традиційні органи правопорядку та загальні суди. Безперечно, така модель має право на існування, але вона породжує питання щодо її ефективності – забезпечення належної взаємодії усіх суб'єктів антикорупційної діяльності та координації такої діяльності, виключення дублювання їхніх повноважень, чіткого визначення сфери діяльності (зокрема, в частині підслідності) кожного з таких органів. При чому це стосується як загалом усіх

суб'єктів протидії корупції, так і окремо новостворених спеціалізованих антикорупційних органів [3, с. 334].

На сьогодні НПУ умовно входить до кожної із названих підсистем, що обумовлює дослідження її правового статусу, компетенції, повноважень, правової основи діяльності у цій сфері та ін. Але перш за все виникає потреба з'ясування сутності дефініції «Національна поліція України як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням».

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показав, що суміжну проблематику досліджували відомі вітчизняні вчені, серед яких: А. В. Білецький, О. Ю. Бусол, І. І. Войтович, Р. Г. Григор'єв, А. А. Задорожний, М. В. Кікалішвілі, В. В. Кривенко, В. О. Лисенко, В. О. Мартиненко, О. А. Мартиненко, Д. С. Машлякевич, М. І. Мельник, Д. О. Олійник, О. М. Олійник, І. О. Томчук, В. М. Трепак, В. Я. Цитряк, Г. Л. Шведова, О. В. Шевченко, О. В. Шемякін, О. Д. Ярошенко та ін.

Безпосередньо досліджувану тематику розглядав В. Б. Пчелін у науковій публікації «Уточнення правового статусу поліції як суб'єкта запобігання та протидії корупції в Україні» (2019), який присвятив свою увагу окремим аспектам правового статусу Національної поліції України як суб'єкта запобігання корупції та теоретичним питанням співставлення запобігання і протидії корупції цим органом.

Водночас комплексного дослідження цієї тематики на монографічному рівні проведено не було.

Метою статті є розкрити понятійно-категоріальний апарат діяльності НПУ як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням.

Виклад основного матеріалу. Важливим показником рівня розвитку правничої науки, а також техніко-юридичної досконалості законодавчих актів, що визнаються в Україні основним джерелом об'єктивного права, є законодавчі дефініції [4, с. 105]. Поряд з цим, на практиці існують два основні підходи до формування наукового поняття. Перший – доктринальний, що ґрунтується на дослідженнях учених і фахівців у певній галузі. Другий – офіційний, легальний, що базується на нормативних актах, міжнародних документах та інших джерелах, що мають юридичну силу [5, с. 183].

У зв'язку з цим, в першу чергу потрібно звернутися до законодавчих актів, що регламентують ці визначення, зокрема діяльність НПУ як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням.

Так, ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, що НПУ (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [6].

Водночас Закон України «Про запобігання корупції» визначає Національну поліцію як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції (абз. 14 ч. 1 ст. 1) [7].

Отже чинне законодавство не містить визначення «Національної поліції України як суб'єкта запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням». Невизначеність цього питання у законодавстві значно знижує праворозуміння статусу цього органу у сфері запобігання корупції. Так, узагальнення соціологічного опитування працівників поліції показало, що правовий статус та компетенція НПУ щодо запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням є зрозумілою лише серед для 32 % опитаних респондентів, 65% – незрозумілою, 3 % – на поставлене питання зазначили відповідь «важко відповісти».

Досліджуване визначення потребує аналізу ключових складових, зокрема таких категорій, як: «суб'єкт правоохоронних відносин», «корупційні та пов'язаним із корупцією правопорушення», «запобігання правопорушенням».

У першу чергу мова йде про таку категорію як «суб'єкт». Суб'єкт – це носій предметно-практичної діяльності і пізнання, джерело активності, спрямованої на об'єкт [8, с. 61].

Досліджуючи правовий статус поліції як суб'єкта запобігання та протидії корупції в Україні В. Б. Пчелін зазначає, що у правовій науці зазначену категорію використовують задля позначення або «суб'єкта права» або «суб'єкта правовідносин». Різниця між даними категоріями полягає в тому, що перший є лише носієм прав та обов'язків, тоді як другий – вже їх реалізовує, тобто є реальним учасником відповідних суспільних відносин [9].

Необхідною передумовою набуття суб'єктом права статусу суб'єкта правовідносин є наявність у нього такої юридичної властивості, як правосуб'єктність, під якою розуміють передбачену законом здатність суб'єкта права бути учасником правовідносин [10, с. 226–227]. Правосуб'єктність складається з правоздатності, дієздатності та деліктоздатності разом узятих, а разом

із нормою права та юридичним фактом є передумовою виникнення відповідних правовідносин [11, с. 340]. Базовим ядром правосуб'єктності юридичної особи є правоздатність, яка визначається у законодавстві, як здатність мати права та обов'язки [12]. У юридичної особи правоздатність і дієздатність виникають одночасно від моменту її створення і припиняються також одночасно від дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її створення чи припинення відповідно. Тому для юридичних осіб розрізнення цих категорій зазвичай не має значення [13].

Тобто, коли ми говоримо про поліцію як суб'єкта запобігання та протидії корупції, маємо на увазі, що дані органи є реальними учасниками вказаних суспільних відносин, реалізують в їх межах надані їм повноваження [9].

Водночас у теорії права прийнято виділяти ще одну категорію – «правоохоронні відносини» [14, с. 173].

У зв'язку з цим, потребує уточнення думка відомого вченого (В. Б. Пчеліна) про те, що поліція виступає реальним учасником не суспільних відносин (правовідносин), про яку він говорить, а – правоохоронних відносин.

Саме такий підхід до розуміння Національної поліції найбільш точно розкриває її правосуб'єктність, з однієї сторони – як правоохоронного органу, безпосереднім призначенням якого є охорона прав і свобод людини, протидія усім правопорушенням чи участь у такій діяльності у межах своєї компетенції, підтримання публічної безпеки і порядку, а з іншої – як спеціально уповноваженого суб'єкта запобіжної антикорупційної діяльності.

Підтвердженням цьому є виокремлення правниками цілей правоохоронних відносин: а) превентивні правоохоронні відносини, спрямовані на запобігання правопорушенню; б) припиняючи правоохоронні відносини, спрямовані на припинення виявленого правопорушення; в) відновлюючи правоохоронні відносини, спрямовані на усунення або відшкодування негативних наслідків правопорушення; г) каральні (штрафні) правоохоронні відносини, спрямовані на реалізацію юридичної відповідальності особи, винної у вчиненні правопорушення [14, с. 175].

У науковій літературі досить часто зазначається, що спеціальна правосуб'єктність державного органу як суб'єкта правовідносин виявляється в його компетенції [15, с. 266]. Тому названі цілі у повному обсязі стосуються запобіжної антикорупційної діяльності НПУ, оскільки остання (в межах визначених законодавством) безпосередньо здійснює або приймає участь у реалізації їх усіх.

Завдання цього державного органу визначені у Законі України «Про Національну поліцію», зокрема: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидія злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [6].

Крім того, у названому Законі визначено норми, які окремо регламентують повноваження щодо запобігання корупції, зокрема: формування інформаційних ресурсів поліцією стосовно зареєстрованих корупційних кримінальних правопорушень, адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах (ст. 26); застосування до члена поліцейської комісії заходів адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією (ст. 51); подання до поліцейської комісії для участі в конкурсі декларації, визначеної Законом України «Про запобігання корупції» (ст. 54); обмеження, пов'язані зі службою в поліції, у зв'язку із застосуванням заходів адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією (ст. 61); звільнення зі служби в поліції у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, а також рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави (ст. 77) [6].

Характерно, що названі норми (крім ст. 26 Закону) спрямовані на запобігання внутрішньо-системним корупційним проявам у Національній поліції. У той же час спеціальних норм, які б визначали повноваження щодо запобігання корупції поза системою органів і підрозділів Національної поліції закон не містить (крім ст. 26 Закону).

Водночас, у «Положенні про Національну поліцію» перелік завдань дещо ширший ніж у Законі, зокрема визначено, що основними завданнями Національної поліції є: 1) реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства

і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; 2) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах; 3) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [16].

Таким чином, НПУ є реальними учасником запобігання цих правоохоронних відносин, тобто суб'єктом у сфері запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням.

Як орган правопорядку, який умовно відноситься до названої вище системи традиційних органів, – вона виконує функції у сфері протидії корупції шляхом виконання названих завдань, визначених Законом України «Про національну поліцію», а також визначених іншими нормативно-правовими актами загальної антикриміногенної спрямованості.

Одним із ключових аспектів понятійно-категоріального апарату у цій роботі є з'ясування статусу НПУ як суб'єкта у сфері протидії корупції виходячи із повноважень, які визначено Законом України «Про Запобігання корупції», оскільки Національна поліція названа спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції [7]. Варто наголосити, що відповідно до абз. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Запобігання корупції» термін «спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції» в такому значенні вживається лише у цьому Законі [7]. Тобто в інших законах вони можуть мати інше значення. Утім, якщо в тому чи іншому законі згадані терміни вживаються без визначення їхньої дефініції, то вони мають той зміст, яким їх наділяє ст. 1 саме цього Закону, який є базовим у сфері запобігання корупції: згідно із його п. 3 Розділу XIII «Прикінцеві положення», до приведення у відповідність із цим Законом усі нормативно-правові акти (у т.ч. закони) застосовуються у частині, що не суперечить йому [164, с. 34]. Отже названий «особливий» статус НПУ як «спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції» варто розкривати через зміст саме цього Закону.

Зважаючи на те, що у зазначеному Законі прямо не визначено які саме повноваження Національної поліції відносяться до спеціальних, спробуємо їх проаналізувати.

Вивчення Закону України «Про Запобігання корупції» показує, що в ньому містяться норми, які містять пряму вказівку на повноваження Національної поліції щодо запобігання корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, тобто використовується термін «Національна поліція», або опосередковану вказівку – використовується така термінологія, як: «інші спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції», «компетентні органи» та ін.

Ці терміни взято за основний критерій приналежності повноважень до Національної поліції. Аналіз показав, що такі повноваження визначаються низкою норм Закону України «Про Національну поліцію» [7].

Водночас аналіз свідчить про те, що: 1. Перелік заходів запобігання корупції у Законі не визначений. 2. Система таких заходів, навіть якщо врахувати усі положення Закону відсутня. 3. Повноваження Національної поліції як суб'єкта запобігання корупції окремо не визначені, розмежовані по різних нормам, та є неповними.

Невизначеність названих положень негативно позначається і на правозастосуванні поліцейськими норм цього Закону. Так, узагальнення даних отриманих в ході соціологічного опитування показало, що лише 8% поліцейських можуть відрізнити загальні повноваження НПУ у сфері протидії корупції від її повноважень як спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції, 34% – частково відрізняють, 58% не відрізняють.

Водночас, виокремлені нами із положень різних норм Закону повноваження Національної поліції як суб'єкта запобігання корупції дають змогу робити висновок, що їм (повноваженням) притаманні 2 групи ознак: ознаки загальних повноважень, ознаки спеціальних повноважень.

У зв'язку з цим, пропонуємо застосовувати класифікацію до таких повноважень, і серед них виокремлювати загальні та спеціальні.

Оскільки Закон не визначає системи заходів Національної поліції як суб'єкта запобігання корупції, пропонуємо до спеціальних повноважень визначених Законом «Про запобігання корупції» відносити ті повноваження, які притаманні тільки Національній поліції або в одному ряду з нею виключній категорії суб'єктів запобігання корупції – спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

Отже до спеціальних повноважень НПУ у сфері запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням, визначених Законом пропонуємо відносити: 1. Реалізація гарантій незалежності Національного агентства з питань запобігання корупції. 2. Забезпечення функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних

або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про Запобігання корупції». 3. Проведення спеціальної перевірки стосовно відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності, наявність судимості, її зняття, погашення. 4. Забезпечення функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також здійснення перевірки за повідомленнями викривачів та забезпечувати їх права і гарантії захисту (трудовах прав, права на конфіденційність та анонімність, права на отримання інформації, права на винагороду). 5. Реагування на ініціативні повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції шляхом проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, ґрунтуючись на отриманих матеріалах, що свідчать про факти їх вчинення. 6. Здійснення міжнародної правової допомоги та інших видів міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення.

Повноваження поліції щодо запобігання корупційним і пов'язаними із корупцією правопорушенням, також пропонуємо розглядати як такі, що мають внутрішній і зовнішній прояв.

Про внутрішній варто казати в разі здійснення заходів із запобігання та протидії корупції серед органів і підрозділів власне поліції, а про зовнішній – в разі коли мова йде про реалізацію поліцією повноважень щодо недопущення вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, а також реагування на факти їх вчинення [9].

До виконання завдань запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням залучаються всі органи та підрозділи НПУ. Проте Закон України «Про Національну поліцію» не визначає розгорнуту організаційно-штатну структуру НПУ обмежившись в ст. 13 Закону загальною системою поліції.

Не вдаючись до детального аналізу компетенції всіх зазначених вище органів та підрозділів у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, зазначимо, що їх завдання та функції відповідно до напрямків діяльності охоплюють повноваження щодо вжиття заходів із виявлення корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень як внутрішньо-системних, так і позасистемних.

Водночас відповідно до наказу НПУ від 16.09.2022 № 661 «Про деякі питання діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в системі Національної поліції» в системі НПУ окремо визначено спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, зокрема: 1) Департамент внутрішньої безпеки; 2) Департамент стратегічних розслідувань; 3) Департамент боротьби з наркозлочинністю; 4) Департамент карного розшуку; 5) Головне слідче управління; 6) Управління дізнання [17].

Виокремлення саме цих суб'єктів у сфері протидії корупції в системі Національної поліції є не до кінця зрозумілим по кільком причинам, а саме: 1. По-перше, ці суб'єкти, як правило, здійснюють свою діяльність стосовно протидії кримінальним правопорушенням. Незважаючи на поставлені перед ними завдання, які ми проаналізуємо далі, щодо запобігання та профілактики правопорушень (адміністративних, кримінальних та ін.), їх основні зусилля спрямовуються на протидію здебільшого кримінальним правопорушенням (виключенням є Департамент внутрішньої безпеки, для якого одним із напрямків/показників антикорупційної роботи є складені протоколи про корупцію, а також застосування передбачених законом заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення). А на практиці зазначені суб'єкти у реаліях сьогодення фактично здійснюють реагування на готування чи вчинення кримінального правопорушення (у цьому контексті мається на увазі діяльність щодо виявлення та документування корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією).

Поряд з цим, превентивна діяльність перших чотирьох підрозділів й на сьогодні залишаються одним із пріоритетних напрямів діяльності. Специфічною особливістю запобіжної діяльності таких підрозділів є те, що, по-перше, цей напрямок діяльності безпосередньо пов'язаний з оперативно-розшуковою діяльністю, оскільки оперативно-розшукове запобігання кримінальним правопорушенням є формою оперативно-розшукової діяльності; по-друге, під час запобігання кримінальним правопорушенням вони здійснюють як гласні, так і негласні оперативно-розшукові заходи [18, с. 26]. Специфіка ж превентивної діяльності слідчих та дізнавачів, як правило полягає в тому, що вони здійснюють таку діяльність у межах виконання функції досудового розслідування кримінальних правопорушень, а запобіжна діяльність здійснюється у формі процесуальної дії, за результатом якої складається процесуальний акт (подання), де міститься рішення слідчого (дізнавача) у кримінальному провадженні з виявлення і вжиття заходів щодо усунення причин та умов вчинення таких правопорушень, які вже призвели до кримінального delікту.

Однак, якщо продовжити логічну послідовність щодо визначення спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції із числі підрозділів, які входять до складу кримінальної поліції, то потрібно до цього переліку додати принаймні Департамент кримінального аналізу НПУ, який може на професійному рівні забезпечити інформаційно-аналітичну роботу щодо виявлення фактів, які вказують на вчинення корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, а також здійснити кримінальний аналіз у конкретних кримінальних провадженнях щодо осіб та фактів, які становлять оперативний інтерес.

2. По-друге незрозумілим залишається питання чому серед названих суб'єктів відсутні підрозділи превентивної діяльності НПУ, для яких превентивна функція є основною.

3. По-третє незрозуміло чому до цих суб'єктів не відноситься Управління запобігання корупції НПУ, яке входить до центрального органу управління поліції, та для якого запобігання корупції є основним, єдиним, і безпосереднім завданням.

Аналіз відповідних нормативних актів (положень) про організацію та діяльність цих підрозділів показав, що основну запобіжну роль у протидії корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням відіграють: 1) Департамент внутрішньої безпеки; 2) Департамент стратегічних розслідувань; 3) Департамент боротьби з наркозлочинністю; 4) Департамент карного розшуку.

Далі перейдемо до з'ясування сутності термінопонять «корупційні правопорушення» та «пов'язані із корупцією правопорушення». Тлумачення названих термінів є доволі спірними і заперечливими та викликають критику серед практиків працівників і вчених. Ця проблематика розгорнуто досліджувалась у працях багатьох вітчизняних вчених. У зв'язку з цим, доповнювати полеміку до вже існуючих чисельних дискусій вважаємо зайвим. Для використання у цій роботі зазначеної термінології звернемося до науково-практичного коментаря Закону України «Про запобігання корупції», а також до праксеологічної сторони тлумачення цього питання.

Іх поняття міститься у Законі України «Про запобігання корупції». Зокрема визначено, що корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (абз. 6 ч. 1 ст. 1) [7].

Отже діяння визнається корупційним якщо воно: 1) містить ознаки корупції; 2) вчинене певним суб'єктом – особою, зазначеною в ст. 3 Закону; 3) за нього законом установлена юридична відповідальність: кримінальна, адміністративна, дисциплінарна або цивільно-правова [19, с. 40].

Закон визначає, що «корупція» – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [7].

Отже ознаками корупції є: діяння (використання службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей, прийняття неправомірної вигоди або прийняття її обіцянки/пропозиції для себе чи інших осіб, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ст. 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам); неправомірною вигодою (неправомірною вигодою як мета діяння, неправомірною вигодою як предмет (у разі прийняття) або мета (у разі обіцянки чи пропозиції), неправомірною вигодою як засіб схилення до протиправного використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей); суб'єкт (спеціальний – особа, зазначена в ст. 3 Закону, будь-яка деліктоздатна особа) [20, с. 24].

Незрозумілим є відсутність у визначенні можливості притягнути особу до адміністративної відповідальності. Така ситуація зумовлена штучним виділенням поняття «правопорушення, пов'язані з корупцією», як у тексті антикорупційного закону, так і в КУпАП. Адже законодавець наголошує, правопорушення, пов'язані з корупцією, – діяння, яке не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Фактично це означає, що ці діяння не є корупцією. Ми вважаємо, що такий законодавчий підхід не є виваженим, доцільніше було б запровадити градацію кримінальних правопорушень. Наприклад, відмежувати її за ступенями тяжкості на корупційні правопорушення: дисциплінарні, адміністративні та кримінальні [21, с. 106].

Поняття «корупційне правопорушення» слід відмежовувати від поняття «корупційне кримінальне правопорушення». Корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно

до примітки ст. 45 Кримінального Кодексу України вважаються кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу. Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366-2, 366-3 цього Кодексу можливостей [22].

Крім корупційних злочинів, корупційним правопорушенням може бути визнано дисциплінарний проступок особи, указаній в ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», який містить ознаки корупції, але за який не передбачено кримінальної відповідальності. Це також впливає з визначення корупційного правопорушення в ст. 1 Закону.

Також Законом України «Про запобігання корупції» визначається термін «правопорушення, пов'язане з корупцією», тобто діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (абз. 12 ч. 1 ст. 1) [7]. Специфічними ознаками останнього є те, що: 1) воно не містить ознак корупції; 2) воно порушує встановлені Законом «Про запобігання корупції» (але не іншим законом) вимоги, заборони та обмеження; 3) воно вчинене особою, зазначеною в ст. 3 цього Закону; 4) за нього законом встановлено юридичну відповідальність певного виду – кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову [23, с. 47].

Наведеним ознакам відповідають певні адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 172-4 «Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності», 172-5 «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків», 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю», 172-7 «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», 172-8 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень», 172-8-1 «Порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», 172-9 «Невжиття заходів щодо протидії корупції», 172-9-1 «Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням» Кодексу України про адміністративні правопорушення [24], а також кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації», 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [22].

Оскільки, як вже було з'ясовано, предмет цього дослідження стосується кримінальних, адміністративних, дисциплінарних та/або цивільно-правових правопорушень, на сьогодні потрібне з'ясування термінології їх «запобігання».

На сьогодні термін «запобігання» широко використовується у юридичних науках. Його дефініція неодноразово ґрунтовно аналізувалася, виокремлювались складові та ознаки, синтезувалася та змістовна його сторона, здійснювалось тлумачення, проводилось співставлення із родовими та видовими термінами, надавалось визначення, здійснювалось уточнення та доповнення, аналізувалася соціальна роль діяльності, визначалося місце серед загально-соціальних та спеціально-кримінологічних форм відвернення правопорушень.

На сьогодні цей термін є порівняно усталеним і відносно узгодженим у юридичних науках, предметом дослідження яких є правопорушення у тому чи іншому аспекті, насамперед – це кримінологія, адміністративна діяльність, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність.

Проте його поняття на законодавчому рівні до цього часу не визначено, у зв'язку з чим і точатся дискусії та полеміка.

Аналізу норм Закону України «Про запобігання корупції» показав, що він не містить поняття «запобігання корупції», але призначення самого Закону визначається як правові та організаційні засади застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [7].

Як бачимо сам законодавець використовує змішану термінологію. У назві закону використовується термін «запобігання», а призначення закону визначається через термін «превентивні механізми». По тексту цього Закону вживаються і інші суміжні терміни «припинення такого правопорушення» (ч. 6 ст. 53), «припинення діянь або бездіяльності» (п. 1 ч. 4 ст. 53-2) [7].

На цю особливість, але з іншого боку, звернув увагу В. Б. Пчелін, який критично оцінює те, що термін «запобігання» вживається у назві й у цілому по змісту Закону, а термін «протидія»

використовується при визначенні спеціально уповноважених суб'єктів. Він зазначає, що може скластися враження, що сам законодавець не відрізняє терміни «запобігання» та «протидія», хоча подекуди й використовує їх разом (наприклад Розділ IX «Інші механізми запобігання та протидії корупції» [9; 153]).

У юридичній науці поряд із зазначеними застосовується і інші терміни: «соціальна профілактика», «тиск на злочинність», «соціальний контроль злочинності», «профілактика злочинності», «попередження злочинності», «запобігання злочинності», «превенція злочинності», «припинення злочинів», «регулювання злочинності», «стримання злочинності» та навіть «управління злочинністю».

Протидія злочинності складається з низки, умовно кажучи, конструктивних елементів або, інакше кажучи, напрямків, які можуть бути презентовані таким чином. 1. Запобігання злочинності в цілому як негативному соціальному явищу, а також окремим видам злочинності. Це – дозлочинна випереджаюча протидія, здійснювана на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях, причому загальносоціальні заходи превалюють у загальному (спрямованому на злочинність) запобіганні, а спеціальні – у запобіганні конкретним видам злочинності. 2. Запобігання, спрямоване на припинення злочинів на стадіях формування умислу, готування та замаху. Ця форма перешкоджання має характеристики як дозлочинної протидії, так і постзлочинної (оскільки вже є склад незакінченого злочину). На цьому етапі реалізуються заходи спеціально-кримінологічного характеру. 3. Постзлочинна протидія, тобто перешкоджання подальшій злочинній діяльності осіб, що вже вчинили злочини, заходами кримінально-правового примусу (сфера розкриття, розслідування злочинів, притягнення винних до кримінальної відповідальності й адміністративного нагляду). Цей компонент протидії практично реалізується на рівні конкретних злочинів і конкретних винних суб'єктів [25, с. 158].

Практика протидії злочинності реалізується у двох основних напрямках. Перший полягає у застосуванні передбаченого кримінальним законодавством покарання до осіб, які скоїли злочин. Другий напрям передбачає заходи з боку держави та суспільства, спрямовані на запобігання злочинам. Цей підхід вважається основним у боротьбі зі злочинністю, оскільки саме запобігання є найбільш гуманним та ефективним способом підтримання правопорядку і забезпечення суспільної безпеки.

Запобіжна діяльність стосовно злочинності безпосередньо спрямовується не проти неї у тому вигляді (обсязі), в якому вона існує на теперішній час, а стосовно чинників, що її зумовлюють. Ця діяльність здійснюється насамперед з метою перервати дію останніх і тим самим перешкодити подальшому вчиненню злочинів, існуванню злочинності в сучасних параметрах та їхньому збільшенню [26, с. 318]. Запобігання злочинам та їх припинення полягає у превентивному впливі на умови та причини, які сприяють учиненню злочину, або на поведінку конкретної особи (групи осіб) з метою недопущення суспільно небезпечного діяння [27, с. 318].

Найбільш прийнятним у контексті протидії корупції вважаємо такий конструктив запобігання корупційним та пов'язаними із корупцією правопорушенням: 1) профілактика (виявлення й усунення причин та умов цих правопорушень); 2) попередження (встановлення осіб, які виношують намір на вчинення корупційних правопорушень, і застосування до них запобіжних заходів з метою недопущення реалізації їх замислів); 3) припинення готування чи замаху на вчинення корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень (виявлення осіб, які готуються до вчинення таких правопорушень, ужиття до них заходів з метою недопущення переростання підготовки в замах і закінчений злочин).

Останній елемент зазвичай вчені застосовують до кримінальних правопорушень, у результаті яких можуть наставати найбільш негативні соціальні наслідки. Проте проаналізований нами вище наказ НПУ від 16.09.2022 № 661 «Про деякі питання діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в системі Національної поліції», а також положення про діяльність таких суб'єктів (Департамент внутрішньої безпеки; Департамент стратегічних розслідувань; Департамент боротьби з наркозлочинністю; Головне слідче управління; Управління дізнання) свідчить, що пріоритет НПУ у питаннях запобігання корупції ставиться саме на запобігання кримінальним корупційним діянням.

До того ж, здійснюючи діяльність із виявлення осіб, які вчинили корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, вчиняючи заходи, направлені на притягнення їх до відповідного виду юридичної відповідальності, поліція тим самим не тільки протидіє корупції, а й запобігає її проявам. Адже, цілком відомим є факт, що однією з основних цілей притягнення особи до юридичної відповідальності є не тільки застосування до неї заходів впливу несприятливого для неї характеру, а й попередження вчинення нових правопорушень [9].

Висновки. У результаті дослідження проблематики отримано наступні результати:

1. Правовий статус НПУ як суб'єкта запобігання корупції обумовлюється: 1) правосуб'єктністю у сфері правоохоронної діяльності від моменту створення та реальною можливістю і соціальною потребою бути учасником цих правоохоронних відносин; 2) нормативно визначеними державно-владними повноваженнями здійснювати спеціально-кримінологічні заходи запобігання корупції; 3) структурою відповідних органів та підрозділів, які реалізують повноваження щодо запобігання корупції; 4) матеріально-технічними і фінансовими ресурсами, необхідними для реалізації антикорупційної діяльності. 2. НПУ має подвійний правовий статус суб'єкта запобігання корупції: 1) загальний – як орган, який здійснює антикорупційну діяльність реалізуючи свій статус як правоохоронного органу; 2) спеціальний – як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції. 3. З погляду таких філософських категорій діалектики як, «загальне», «особливе» та «одиничне», повноваження НПУ співвідносяться у такий спосіб: повноваження щодо здійснення правоохоронної діяльності є загальним родовим поняттям; повноваження здійснювати антикорупційну діяльність є особливим; повноваження спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції є одиничним. 4. Аналіз базових законів, які регламентують діяльність НПУ («Про Національну поліцію», «Про запобігання корупції») показав, що відсутнім є окремий перелік повноважень у сфері протидії корупції, а загальні та спеціальні повноваження у цій сфері не розмежовані. 4. Порівняльно-правовий аналіз сутнісно-змістовних ознак повноважень НПУ у сфері протидії корупції, які визначені у Законі України «Про запобігання корупції» дозволив за критерієм дії на коло суб'єктів розмежувати такі повноваження на: 1) загальні (поширюються на невизначене коло суб'єктів); 2) спеціальні (поширюються виключно на Національну поліцію України або тільки на спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції). 5. Запропоновано виокремлювати спеціальні повноваження НПУ у сфері запобігання корупційним та пов'язаними із корупцією правопорушенням, виходячи із норм Закону. 6. З'ясовано, що у системі НПУ повноваження спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції покладено на: 1) Департамент внутрішньої безпеки; 2) Департамент стратегічних розслідувань; 3) Департамент боротьби з наркозлочинністю; 4) Департамент карного розшуку; 5) Головне слідче управління; 6) Управління дідання.

7. Запропоновано у системі НПУ до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, крім визначених відносити: 1) Департамент кримінального аналізу; 2) Управління запобігання корупції.

8. У контексті окреслених повноважень Національної поліції у сфері протидії корупції запропоновано найбільш доцільний конструктив запобігання корупційним та пов'язаними із корупцією правопорушенням її органами та підрозділами: а) профілактика (виявлення й усунення причин та умов цих правопорушень); б) попередження (встановлення осіб, які виношують намір на вчинення корупційних правопорушень, і застосування до них запобіжних заходів з метою недопущення реалізації їх замислів); в) припинення готування чи замаху на вчинення корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень (виявлення осіб, які готуються до вчинення таких правопорушень, ужиття до них заходів з метою недопущення переростання підготовки в замах і закінчений злочин).

9. У результаті дослідження понятійно-категоріального апарату запропоновано поняття «Національна поліція України як суб'єкт запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням – це система органів та підрозділів, а також посадових осіб, що відповідно до законодавства й у межах своїх повноважень здійснюють внутрішньо-системні та позасистемні адміністративні, організаційні, оперативно-розшукові та інші заходи, направлені на профілактику корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень (виявлення й усунення причин та умов), їх попередження (встановлення осіб, які виношують намір їх вчинити, і застосування до них запобіжних заходів з метою недопущення реалізації замислів), а також припинення (виявлення осіб, які готуються до їх вчинення, ужиття до них заходів з метою недопущення переростання підготовки в замах і закінчене кримінальне правопорушення)».

Список використаних джерел:

1. Зозуля Є. В. Система спеціалізованих антикорупційних органів на сучасному етапі державотворення України (правові, організаційні та функціональні аспекти взаємодії). *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. Випуск 1. С. 27-36.

2. Суб'єкти у сфері запобігання та протидії корупції. Головне управління Пенсійного фонду України в Луганській області. URL: <https://www.pfu.gov.ua/ig/873-sub-yekty-u-sferi-zapobigannya-tarprotudyiukoruptsiyi> (дата звернення: 10.10.2024).

3. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Львівськ. нац. ун-т ім. Івана Франка ; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України. Львів, 2020. 481 с.

4. Сердюк І. А. Відповідність законодавчих дефініцій терміно-понять «норма права» та «нормативно-правовий акт» положенням сучасних теорій норм права, правових актів і потребам юридичної практики. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 105-110.

5. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття «корупція». *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97). С. 181-196.

6. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.10.2023).

7. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.10.2023).

8. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

9. Пчелін В. Б. Уточнення правового статусу поліції як суб'єкта запобігання та протидії корупції в Україні. *Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*: зб. тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. 11 квіт. 2019 р. Харків : ХНУВС, 2019. С. 209-211.

10. Теорія держави і права: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

11. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків : Право, 2009. 584 с.

12. Парасюк В. М. Особливості правосуб'єктності юридичної особи. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2018. № 2. С. 139-145.

13. Науково-практичний коментар до статті 91 Цивільного кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK001593#:~:text=%D0%A3%20%D1%8E%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D1%96,%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B9%20%D0%B7%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B0%D0%B9%20%D0%BD%D0%B5%20%D0%BC%D0%B0%D1%94%20%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 10.10.2023).

14. Сердюк І. А. Основи теорії правоохоронних відносин : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. 196 с.

15. Колісник А. С. Спеціальна правосуб'єктність правоохоронних органів держави в секторі економічної безпеки: юридичний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 265-268, с. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/64> (дата звернення: 21.10.2024).

16. Положення про Національну поліцію : затв. постановою Кабінета Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248607704> (дата звернення: 10.10.2023).

17. Про деякі питання діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в системі Національної поліції : наказ Національної поліції України від 16.09.2022 № 661. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Nakaz-661.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).

18. Кузик В. В. Підрозділи протидії наркозлочинності національної поліції України як суб'єкти запобігання злочинності. *Юридична наука*. 2020. № 5(107). Том 2. С. 22-30.

19. Тимчишин-Чемерис Ю. В., Цьона Г. Ю. Вплив еволюційних процесів на форми грошей. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 1 (2). С. 132–138. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1\(2\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1(2)_28) (дата звернення: 20.09.2020).

20. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / за ред. Т. О. Коломосьц, В. К. Колпаков. Запоріжжя :Видавничий дім «Гельветика», 2019. 588 с.

21. Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції : монографія. Суми : Сумськ. держ. ун-т, 2021. 472 с.

22. Кримінальний Кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

23. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. М. І. Хавронюк. Київ : Ваіте, 2018. 472 с.

24. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

25. Кримінологія. Академічний курс / Кол. авторів ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.

26. Закалок А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. Київ : Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

27. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с.